

Het recht op boezem, Rijnland en Rutgers van Rozenburg

De droogmaking van de Oosteinderpoel

Inleiding

In waterstaatkundige zin is de 19de eeuw behalve de eeuw van de stoombemaling vooral ook die van droogmakerijen. Waarschijnlijk zijn er in Nederland nooit zoveel en omvangrijke initiatieven geweest op dat gebied als toen. Lange tijd hebben de 19de-eeuwse droogmakerijen een slechte pers gehad als ondernemingen waarvan de resultaten vooral tegenvielen. Maar dat bleek bij nader inzien lang niet altijd het geval geweest te zijn. Thurkow heeft door een aantal interessante en zorgvuldige onderzoeken dat beeld bijgesteld.¹ De eerste oogsten en vooral het geringe verloop van de eigenaren van de nieuwe gronden in de eerste decennia na het droogvallen kunnen bepaald als succesfactoren worden geïnterpreteerd. Thurkow heeft ook uitgebreid aandacht besteed aan de geografische factoren, die de waterstaatkundige inrichting konden maken en breken, en aangetoond hoe belangrijk de wijze van bemaling was. Een groot deel van de ondernemingen was gegrondvest op veel deskundigheid en kennis uit ervaring. Belangrijk bij zo'n droogmakingsproject was natuurlijk vooral het plan van bemaling en de verhouding tussen het landbouwareaal en de polderboezem.

Een andere zaak is echter dat een nieuwe polder ingrijpt in het waterstaatkundig evenwicht van zijn omgeving. Dat gold met name voor droogmakerijen die landinwaarts lagen, bijvoorbeeld in het gebied van een hoogheemraadschap. Zo'n hoogheemraadschap heeft een boezem, een watersysteem waarin het overtollige water dat de vele polders vanuit hun polderboezem opmalen wordt geborgen, totdat het kan worden geloosd op het buitenwater. Iedere nieuwe inpoldering verkleint natuurlijk die grote boezem en wanneer de technische grens van een mogelijke lozing is overschreden, ontstaat een kritieke situatie. Het probleem is dat die grens voor het gebied van een groot hoogheemraadschap, zoals in het onderhavige geval Rijnland, niet altijd gemakkelijk te berekenen was.² Zo werd, zoals hieronder zal blijken, de droogmaking van het Haarlemmermeer voor de Rijnlandse boezem enige tijd ten onrechte als de ultieme verkleining beschouwd.

In dit artikel wordt een geval behandeld dat indertijd nogal wat stof heeft doen opwaaien, omdat het de vraag aan de orde heeft gesteld wat een hoogheemraadschap op het punt van poldervorming moest tolereren. Het gaat hier om de droogmaking door de broers Jan Willem en Louis Rutgers van Rozenburg in 1867 van de Oosteinderpoel. Deze lag in de gemeenten Aalsmeer en Nieuwer-Amstel en dus binnen het territorium van het hoogheemraadschap van Rijnland. Rijnland eiste een schadevergoeding voor de hogere bemalingskosten, omdat de poel tot zijn boezem behoorde. De vraag of het hoogheemraadschap hiertoe gerechtigd was leidde tot een diepgaand conflict met de beide broers, dat tot voor de Raad van State werd uitgevochten.

Ludy Giebels

35

1 O.a. A.J. Thurkow, 'De droogmaking en ontginning van de Wijkermeerpolder in een negentiende-eeuws perspectief' In: A.O. Kouwenhoven e.a. (red.) *Gep-laast in de tijd. Liber amicorum aangeboden aan prof. dr M.W. Heslinga bij zijn afscheid als hoogleraar in de sociale geografie aan de Vrije Universiteit te Amsterdam op vrijdag 12 oktober 1984* (Amsterdam 1984) 345-370; 'Stoombemaling als kwaliteitsfactor in drie droogmakerijen in de periode 1840-1850' In: *Nederlandse geografiedagen* april 1986 (hierin ook over de Oosteinderpoelpolder); 'De invoering van het centrifugaalstoomgemaal, een 19de-eeuwse vernieuwing' *Geografisch tijdschrift* XXI (1987) nr 3 228-239; 'De Veenderpolder bij Woubrugge, een gereglemeerde veenderij. Een kleinschalig droogmakingsproject in de vroege 19de eeuw' *Holland* 18 (1986) 181-192; 'De Zevenambachtspolder of Nieuwkoopse Droogmakerij, een negentiende-eeuws staatsproject van formaat' *Geografisch tijdschrift* XIX (1985, 1) 318-332. Over de Oosteinderpoelpolder zie ook *Honderd jaar polderleven* ([1967] z.pl.).

2 Dit in tegenstelling tot polders, waarvoor in de hier behandelde periode wel berekeningen waren gemaakt ten aanzien van de optimale verhouding land-boezemwater: Thurkow, 'De droogmaking en ontginning van de Wijkermeerpolder', 350; 'Stoombemaling als kwaliteitsfactor' passim.

Afb. 1. Jhr. J.W.H. Rutgers van Rozenburg (1830-1902), lid Tweede Kamer, secretaris van de Amsterdamse Kanaalmaatschappij en ondernemer van verschillende droogmakerijen. (Foto Iconographisch Bureau 's-Gravenhage.)

De familie Rutgers van Rozenburg als droogmaker

Het behoeft weinig betoog waarom droogmakerijen vooral in de tweede helft van de 19de eeuw zo'n grote vlucht namen. Er was een exceptionele groei van de bevolking zowel in Nederland als de rest van Europa, die de ruimte en te eten moest hebben. In het kielzog van deze toename kwam een navenante vraag naar produkten van landbouw en industrie uit heel Europa. Vooral Holland, van oudsher al een exportgebied voor landbouw en veeteelt, profiteerde van deze *boom*, die in de jaren zestig en zeventig een voorlopig hoogtepunt bereikte. Naast intensivering van de cultures was dus uitbreiding van het landbouwareaal het parool.

De Amsterdamse familie Rutgers van Rozenburg speelde hierin een opmerkelijke rol. Zij was puissant rijk en bereid om geld te steken in risicovolle ondernemingen. Want een droogmakerij was vanwege de moeilijk voorspelbare bodemgesteldheid en kans op tegenvallende marktprijzen voor de verschillende gewassen een onzekere investering. Om een voorbeeld te geven: het Naardermeer werd in de jaren tachtig door deze familie voor veel geld drooggemaakt, maar men moest de polder na een paar jaar weer laten vollopen omdat de bemalingskosten te hoog waren vanwege extreme kwel.³ Al met al echter moet de familie met deze activiteiten er goed zijn uitgesprongen, want andere projecten zoals droogmaking van het Lutkemeer, het Wijkermeer en niet te vergeten de Oosteinderpoel waren geslaagde ondernemingen met behoorlijke opbrengsten. Dat moet vooral zijn te danken aan de inbreng van het meest geruchtmakende familielid, jhr mr Jan Willem Hendrik Rutgers van Rozenburg. Jan Willem had niet alleen een brede deskundigheid op het gebied van de waterstaat, hij maakte ook gebruik van de vooruitgang op het gebied van de landbouwwetenschap in deze tijd. Zo liet hij voor de veiling van de drooggemaakte gronden van het Wijkermeer grondmonsters nemen door een hoogleraar bodemkunde. Die pakten zo gunstig uit dat de opbrengst van de verkochte kavels boven de geldende marktprijzen stegen. Verder maakte hij gebruik van de wetenschap dat de teelt van koolzaad in het eerste jaar na droogmaking de samenstelling van de bodem ten goede kwam.⁴ Het mes sneed zo van twee kanten: hij verkocht het eerste gewas zelf en de grond was op die manier 'zwartgemaakt' meer waard dan direct na het droogvallen.

Jan Willem was ook de drijvende kracht in de droogmaking van de Oosteinderpoel en als zodanig de belangrijkste tegenspeler van Rijnland in het conflict dat daaruit voortvloeide. Hij was een van die invloedrijke 19de-eeuwse politici die van alle markten thuis waren en veel verschillende functies in zich verenigden: advocaat, lid van de Tweede Kamer, directeur van de Amsterdamse Kanaal Maatschappij (die het Noordzeekanaal aanlegde), heemraad van de Haarlemmermeerpolder, voorzitter van de Noord- en Zuid-Hollandsche Reddingmaatschappij, etc. Daarnaast was hij een persoonlijkheid waarbij zelfs de typering markant wat aan de tamme kant lijkt. Als Kamerlid was hij gevreesd vanwege zijn niets en niemand ontziende sarcasme maar ook populair, omdat een toespraak van hem altijd garant stond voor controversiële stellingname en vermaak. Jan Willem was als rechtgeaarde liberaal uit de elite in de ogen van de arbeidersklasse een echte conservatieve ijzervreter en wekte grote opwinding, toen hij uitbreiding van het kiesrecht in verband bracht met 'dronken stemvee'. Kortom, hij was een werkelijk formidabele tegenstander, ondanks alles overigens ook geacht om zijn moed, integriteit en behulpzame beminnelijkheid buiten het debat. Als aardige bijzonderheid is nog op te merken dat hij als Kamerlid de reis naar de residentie altijd te paard maakte (door de Haarlemmermeerpolder) en daarvoor om vier uur 's ochtends opstond.⁵

In 1863 dan diende Jan Willem samen met zijn broer, de assuradeur Louis, bij de Kroon een aanvraag in voor een concessie voor het droogmaken van de Oosteinderpoel.⁶ Het ging om een grotendeels verveend gebied van water, riet- en tuinlanden van 600 hectare, gelegen aan de rand van Aalsmeer, toen al een belangrijk tuinbouwcentrum. De burgemeester van die gemeente J. Tak – zelf de motor achter eerdere droogmaking van de Schinkelpolder – en zijn collega van Nieuwer-Amstel ondersteunden dan ook enthousiast de aanvraag. Het hoogheemraadschap van Amstelland verheugde zich, omdat het bevrijd werd van het kostbare onderhoud van

3 J.A. Faber, 'Een fiasco, maar geen catastrofe. De mislukte droogmaking van het Naardermeer en de familie Rutgers van Rozenburg' In: J.F.E. Blasing en H.H. Vleesenbeek (red.), *Van Amsterdam naar Tilburg en toch weer terug. Opstellen aangeboden aan dr. Job. de Vries ter gelegenheid van zijn afscheid als hoogleraar economische geschiedenis aan de Katholieke Universiteit Brabant op 16 oktober 1992* (Leiden/Antwerpen) 1992, 41-50.

4 Veel andere 19de-eeuwse droogmakers traptten in de val van de meer winstgevende teelt van vlas, die echter roofofbouw op de bodem pleegde.

5 Voor hem zie behalve Faber, 'Een fiasco' ook Gemeentearchief Amsterdam persverzameling en het (ongeinventariseerde) familiearchief Rutgers van Rozenburg.

6 Tenzij anders vermeld is het volgende geput uit de notulen van de Verenigde Vergadering (V.V.) van Rijnland in de betreffende jaren en verder twee omvangrijke dossiers over de droogmaking van de Oosteinderpoel: Nieuw Secretarie Archief van het hoogheemraadschap van Rijnland (NSAR) voorl. inv. nr 3052 en Rijksarchief Noord-Holland (RANH) archief Provinciaal Bestuur, 1851-1943 inv. nr 299.1. Helaas heb ik het archief van het ministerie van Binnenlandse Zaken, dat opnieuw wordt geïnventariseerd, niet kunnen raadplegen. Omdat de correspondentie en rapporten van die zijde waarschijnlijk voor het grootste deel in de beide vermelde dossiers zit, lijkt me dit geen onoverkomelijk gemis.

Afb. 2. Het stoomgemaal van de Oost-einderpoelpolder rond 1900. (Foto: M.J. 't Hart (red.), *Aelsmeer, beknopte geschiedenis van een opmerkelijk dorp* (stichting 'Oud Aelsmeer' 1992).)

de Legmeerdijk, die tussen het water van de poel en de (later ook drooggemaakte) Legmeerplassen een kwetsbare waterkering was. Dat deed ook de provincie, omdat meer landbouwgrond meer welvaart betekende. Kortom, er heerste blijdschap alom over dit prachtplan en die ging zelfs zover dat zowel het rijk als de provincie Noord-Holland het ondersteunden met een subsidie van f20.000 elk. De enige die niet meejuichte in het koor en dan ook de spelbreker zou worden was het hoogheemraadschap van Rijnland. Dat had zo zijn redenen.

Rijnland na de droogmaking van het Haarlemmermeer

Rijnland was door de droogmaking van het Haarlemmermeer (18.000 ha) in de jaren vijftig drie kwart van zijn boezem kwijtgeraakt. Dit werd wel gecompenseerd – volgens zijn critici meer dan ruimschoots – door drie gemalen, die door het rijk waren bekostigd, maar het verlies van het Haarlemmermeer was decennia later nog een welhaast traumatische herinnering voor het hoogheemraadschap. Dat kwam ook omdat natuurlijke lozing, die veel goedkoper was maar ook afhing van de meteorologische omstandigheden, nog lang werd geprefereerd boven kunstmatige. Achteraf gesproken kan men dat nogal overdreven vinden. Ten eerste waren de hoge uitgaven voor de oeververdediging van het voorheen bij tijd en wijle woeste meer weggefallen. Ten tweede zat Rijnland vergeleken met omringende hoogheemraadschappen als Amstelland en Delfland nog altijd ruim in zijn boezem. Deze retrospectieve overweging moet ons echter niet blind maken voor de wel degelijk prangende problemen van weleer. Zo was stoombemaling destijds nog steeds een onzekere factor door zijn vele technische complicaties.⁷ Bovendien duurde de inbedrijfstelling van zo'n apparaat lang, wel zes à acht uren. Stoombemaling werd daarom, in ieder geval door het hoogheemraadschap van Rijnland, nog steeds beschouwd als een dure liefhebberij, alleen toe te passen wanneer natuurlijke lozing onmogelijk was en het waterbezwaar groot. Intussen gingen polders zoetjes aan over op stoomgemalen, die in principe constant konden werken en zo voortdurend de boezem opzetten. Daarbij werden de belangrijkste natuurlijke lozingspunten van Rijnland, de sluizencomplexen in Spaarndam en Halfweg, bedreigd door de aanleg van het Noordzeekanaal. Hierdoor zou de natuurlijke werking van eb en vloed van het IJ wegvallen. Door de regering was herhaaldelijk beloofd dat op het kanaal een vast peil van 0,50 m -AP zou worden gehandhaafd, waardoor Rijnland zelfs constant op natuurlijke wijze zou kunnen lozen. Maar terecht werd betwijfeld of de beloften van dat vaste peil accordeerden met de belangen van de scheepvaart, waarvoor de miljoeneninvestering toch diende. De aanleg van dit kanaal, die duurde van 1865 tot 1876, en de lange onzekerheid over het peil ervan heeft een consistent beleid om de Rijnlandse lozing te verbeteren ernstig bemoeilijkt.⁸

Tenslotte verkeerde men in deze periode wat betreft het waterbeheer in een

⁷ Zie hiervoor behalve de vermelde artikelen van Thurkow vooral H.W. Lintsen, 'Van windbemaling naar stoombemaling; innoveren in Nederland in de negentiende eeuw'. In: *Jaarboek voor de geschiedenis van bedrijf en techniek* (1985) 48-63.

⁸ Ludy Giebels, 'Rijnland en de aanleg van het Noordzeekanaal: afscheid van de natuurlijke lozing'. In: Idem (red.), *Zeven eeuwen Rijnlandse uitwatering in Spaarndam en Halfweg. Van beveiliging naar beheersing* (Leiden 1994) 119-144.

kentering van tijden. Door de bovengenoemde hoogconjunctuur kreeg het proces van intensivering van de landbouw een flinke impuls. Dat betekende dat het onder water laten staan van grond een steeds groter verlies aan inkomsten veroorzaakte. Derhalve werd de roep om vast peil, winterpeil (dat gebruik van grond 's winters mogelijk maakte) en peilverlaging luider. Al deze ontwikkelingen leidden tot lozing van meer water op de Rijnlandse boezem en verklaren dus ook de bezorgdheid over het verder knagen daaraan.

In 1855 had Rijnland de droogmaking van de Schinkelpolder (476 ha), ondernomen door inwoners van Aalsmeer, nog redelijk enthousiast begroet en zelfs begeleid. In 1863 kwam Jan Willem Rutgers van Rozenburg op de proppen met plannen om het Lutkemeer in te polderen. Dat was weliswaar slechts ruim 175 hectare groot, maar het werd als een groot verlies beschouwd, omdat het meer dicht bij de lozingspunten Spaarndam en Halfweg lag en daarom een belangrijk reservoir was bij waterbezwaar. Het hoogheemraadschap eiste derhalve een schadevergoeding voor het verlies ervan. Na een harde onderhandeling met een teleurgestelde Rutgers van Rozenburg ("Ik mag mij niet ontveinzen, dat bij de belangstelling en ondersteuning, welke in den regel nieuwe droogmakerijen te beurt vallen, ik gehoopt en mij geveleid had minder bezwaren te ontmoeten in mijne pogingen ten aanzien der droogmaking van het Lutkemeer.") legde Rijnland een bedrag ineens van f5.000 op. Toen twee jaar later deze vooraanstaande droogmaker met het plan tot inpoldering van de Oosteinderpoel, een plas van een kleine 500 ha, kwam, trad bij het hoogheemraadschap een gevoel van regelrecht alarm op.

Het conflict tussen Rutgers van Rozenburg en Rijnland om het recht op boezem

Want Rijnland had het intussen flink benauwd gekregen. De honger naar land leek nog lang niet gestild. Het hoogheemraadschap hing namelijk ook nog de droogmaking van de Westeinder plassen (ook bij Aalsmeer) boven het hoofd. Die besloegen bijna 900 ha, meer dan een kwart van wat er van de boezem was overgebleven. De plannen om deze plassen droog te maken zijn nooit verwezenlijkt, maar tot in de 20ste eeuw doken er met een zekere regelmaat potentiële concessionarissen op zodat deze droogmaking voortdurend in het achterhoofd bleef steken.

Al bij de aanvraag voor het Lutkemeer had zich in de boezem van dijkgraaf en hoogheemraden een commissie van twee gevormd om de effecten van nieuwe droogmakerijen te bestuderen. Het belangrijkste lid daarvan was jhr Daniël Theodoor Gevers van Endegeest, een der voormalige architecten van de Haarlemmermeerpolder. Hij had ooit betoogd dat na het verlies van het Haarlemmermeer Rijnlands boezem niet kleiner mocht worden, maar nadere studie had hem nu tot de overtuiging gebracht dat het de poel nog wel kon lijden. Wel vond het bestuur dat er een vergoeding moest komen bij elke nieuwe inpoldering. Die zou bovendien moeten oplopen, omdat elke verkleining van de boezem de bemalingskosten progressief zouden doen stijgen.

Aldus werd, zonder dat er vooralsnog een bedrag werd genoemd, de broers Jan Willem en Louis meegedeeld. Terwijl Jan Willem enige jaren tevoren bij de droogmaking van het Lutkemeer nog morrend de schadevergoeding had betaald, sloeg hij nu de versenen tegen de prikkel. Daarbij trof het voor het Rijnlandse bestuur natuurlijk ongelukkig dat het te maken kreeg met een zo geharnaste tegenstander; bovendien iemand met een dikke vinger in de pap bij dat andere spookbeeld dat zich nog tot de beginjaren tachtig zou manifesteren, het Noordzeekanaal. Waarschijnlijk was Rutgers van Rozenburg te meer geprikkeld, omdat alle waterstaatsdeskundigen de uitwerking van zijn plan zo roemden. En dat waren niet de minsten: zowel Conrad, inspecteur van Waterstaat bij Binnenlandse Zaken, als Du Cellié Muller, ingenieur van de provincie Noord-Holland, noemden het een deskundig ontwerp. Met name sprak hen aan dat de verhouding tussen het land- en wateroppervlak royaal was. Minder ervaren en vooral minder draagkrachtige droogmakers waren geneigd om op de waterberging te beknibbelen, omdat meer

Afb. 3. Detail van de kaart van Jan Pietersz Dou en Steven van Broeckhuyzen uit 1647, blad 5, voorstellende een deel van de Generale bepoldering van Aalsmeer, namelijk 'het oosteinde van Aalsmeer' liggende tussen het Haarlemmeer en de grens van Amsteland, de Legmeer. Het gebied van de latere Oosteinderpolder is nog geheel land. (Kopergravure, hoogheerraadschap van Rijnland atlas 8).

land meer geld opbracht. Ook het krachtige centrifugaalgemaal kreeg een gunstig onthaal: dat hypermoderne type van bemaling lag speciaal de ingenieurs van de waterstaat zeer na aan het hart. Zelfs de hoofdopzichter van Rijnland, de oude Kros, had weinig waterstaatkundige bedenkingen en men leest tussen de regels van de onvermijdelijke bedenkingen ten aanzien van de Rijnlandse belangen diens schoorvoetende appreciatie. Dit zuiverde in zoverre de discussie dat die zich nu geheel kon concentreren op dat ene punt, de verkleining van Rijnlands boezem.

Op het eerste gezicht lijkt toestemming tot droogmaking, gekoppeld aan een eis tot schadevergoeding wat eigenaardig. Wanneer men immers niet om waterstaatkundige redenen de droogmaking afwees, zouden in de toekomst de inkomsten toch worden vermeerderd met het bundergeld van de nieuwe polder. Dat was een argument dat Rutgers van Rozenburg uiteraard ook gebruikte. Maar er waren andere overwegingen die niet minder zwaar wogen. Men moet zich realiseren dat Rijnland een gebied van bijna 100.000 ha besloeg, ruwweg het deel van Holland tussen Amsterdam, Den Haag en Gouda. Een goede lozing voor dit hele areaal, speciaal in perioden met groot waterbezwaar, was gezien de toenmalige eisen van de landbouw nog lang niet bereikt. Zo zuchtte de streek ten zuiden van de Rijn onder het maalpeil. Dat wil zeggen dat de polders niet mochten doormalen wanneer Rijnlands boezem een peil van 0,27 m -AP had bereikt. Dat was in deze tijd van intensivering van de landbouw een extra hard gelag. Daarbij kwam ook nog dat ondanks de kapitale stoomgemalen het periodieke koor van klachten over hoge boezemstanden zich bleef verheffen. Hier werd de boventoon van lieverlede gevoerd door de bloembollentelers en boomkwekers, wier (export)produkten extra gevoelig waren voor de waterstand.⁹ Men redeneerde daarom dat het onbillijk was om voor alle Rijnlandse ingelanden de omslag te moeten verhogen wegens de extra kosten voor bemaling, die voortvloeiden uit de droogmaking van de Oosteinderpoel, dus voor een particulier plaatselijk belang. Bovendien werd de heffing met opzet gehanteerd om verdere plannen van droogmaking tegen te gaan, dus uit preventieve overwegingen. In dit verband moet worden opgemerkt dat het

⁹ Hierover zie Jan Bieleman, *Geschiedenis van de landbouw in Nederland 1500-1950* (Meppel/Amsterdam 1992), 211-220.

afwegen van het totale Rijnlands belang tegen dat van zijn delen een thema is dat in deze tijd van hoge investeringen herhaaldelijk terugkomt, bijvoorbeeld wanneer het ging om het verdiepen van watergangen. Pas op het eind van de 19de eeuw ziet men dat de waterstaat van die delen geïntegreerd werden en dat men op dit punt niet meer zo benauwd hoefde te zijn.

Het Rijnlandse recht op schadevergoeding voor de verkleining van de boezem werd eerst gesteund door Binnenlandse Zaken en de provincie Noord-Holland. Vooral de aanvankelijke steun van deze provincie, altijd een meer dan kritische volger van het hoogheemraadschap, maakt duidelijk dat de eis bepaald niet onterecht was. Maar de listige advocaat Rutgers van Rozenburg richtte zich op de basis van het geclaimde recht. Hij vroeg aan Binnenlandse Zaken welke de juridische titel van Rijnlands recht op een water als boezem was. Merkwaaardigerwijze vertaalde Thorbecke, toen minister van Binnenlandse Zaken en waterstaatsdeskundige bij uitstek onder de vele opeenvolgende bewindslieden op dit departement, dit tot de merkwaaardige vraag aan gedeputeerden van Noord-Holland of Rijnland wel het recht had om op die poel te malen! Dit ontlokte Haarlem een geïrriteerd: "De Minister veronderstelt dus dat Rijnland maalt van den boezem op den boezem, bloot voor 't genoeg van te laten malen, bij wijze van publieke gemakelijkheid ten behoeve van de ingelanden of van wie er naar wil komen kijken".¹⁰ Pikant is overigens in dit verband dat bij de droogmaking van het Haarlemmermeer meer dan twintig jaar hiervoor hetzelfde probleem aan de orde was geweest. Destijds had Rijnland de toenmalige hoogleraar Thorbecke om een juridisch advies gevraagd en deze had verklaard dat een langdurig functioneren als boezemwater geenszins automatisch tot een juridisch recht op dat gebruik leidde.¹¹

Men kwam er niet uit, ook al omdat de waterstaatskundige autoriteit van Binnenlandse Zaken Conrad geen uitsluitsel kon geven. Hij berichtte de minister dat een boezem een feitelijk gegeven was, ontstaan door hetzij natuurlijke omstandigheden, hetzij menselijke hand. De rest wilde hij liever overlaten aan juristen. Een argument dat tegen het Rijnlands 'recht' pleitte was ook dat de Oosteinderpoel een verveende plas was, ooit land geweest en in die tijd dus zeker geen boezem. Ondanks deze onopgeloste vraag werd de concessie in juni 1865 door de Kroon verleend. Hierbij was de clausule opgenomen dat de gebroeders aan Rijnland de schade die door de droogmaking werd veroorzaakt moesten vergoeden. Wanneer partijen het niet eens konden worden over het bedrag, zou de Kroon alsnog daarover beslissen. Zo werd de uitbarsting van het al lang smeulende conflict nog even vooruitgeschoven.

Touwtrekken om een vergunning

Zoals boven al vermeld ondervonden de droogmakingsplannen van de gebroeders algemene goedkeuring. Een staaltje daarvan is de toelichting van G.S. van Noord-Holland bij hun voorstel aan de Staten om f20.000 te voteren: wanneer particulieren als deze heren met een goed plan kwamen, moest dat zeker geldelijk worden gesteund. En: men moest de geleverde cijfers maar niet al te nauwkeurig bekijken, want het was voldoende bekend dat dit soort ondernemingen allerlei risico's met zich meebracht. De onteigening van de betreffende gronden en wateren, door Thorbecke verdedigd als een zaak van algemeen belang, kwam als een hamerstuk door de Tweede Kamer.¹² Het is daarom duidelijk dat de publieke opinie de Rijnlandse bestuurders in een lastig parket had gebracht. De gevraagde vergoeding werd door de gebroeders gepresenteerd als een bewijs te meer van de traditionele inheligheid van een hoogheemraadschap dat zich al had verrijkt door uit de droogmaking van het Haarlemmermeer de munt van drie gemalen te slaan en nu nog meer winst in de wacht probeerde te slepen door de onschuldige eigenaren van nutteloos water uit te persen. Niet ten onrechte herinnerde Jan Willem eraan dat het peil van de Rijnlandse boezem belangrijk was verbeterd dank zij diezelfde gemalen. In de ook door buitenstaanders als 'wijdlopig' beschreven correspondentie ziet men dan ook dat op de choleriche aanvallen van Rutgers van Rozenburg de Rijnlandse pen in honing werd gedoopt. Dijkgraaf, hoogheemraden en Verenigde Vergadering zaten

10 Beschouwing n.a.v. de brief van BiZa 5 april 1865. Wellicht is zij afkomstig van de Gedeputeerde voor Haarlem jhr G.F. van Tets. RANH archief Provinciaal bestuur inv. nr 299.1

11 Charles Jeurgens, *De Haarlemmermeer. Een studie in planning en beleid 1836-1858* (Amsterdam 1991) (diss.) 157 e.v.

12 *Handelingen Tweede Kamer 1865/66*, Bijlagen, 803. In deze tijd waren er veel onteigeningen ten behoeve van spoorwegen en kanalen.

duidelijk in hun maag met hun eigen waterstaatkundige bedenkingen tegen een droogmakingsproject dat zich in zo'n duidelijke populariteit verheugde en waarmee een gedeelte van hen, zelf grootgrondbezitter, ook echte affiniteit had. Niet voor niets bezong een minderheid in de Verenigde Vergadering lyrisch de aanstaande vruchtbare velden en het wuivende graan in de droog te malen poel. Maar de meerderheid hield voet bij stuk. De argumentatie bleef dezelfde: Rijnland had recht op vergoeding vanwege de hogere bemalingskosten. Hoe weinig het uit was op winst, zei het bestuur, bleek wel uit de clausule in de eis dat, mocht het Noordzeekanaal de zegenrijke uitwerking hebben die van rijkswege was beloofd, zij zou vervallen.

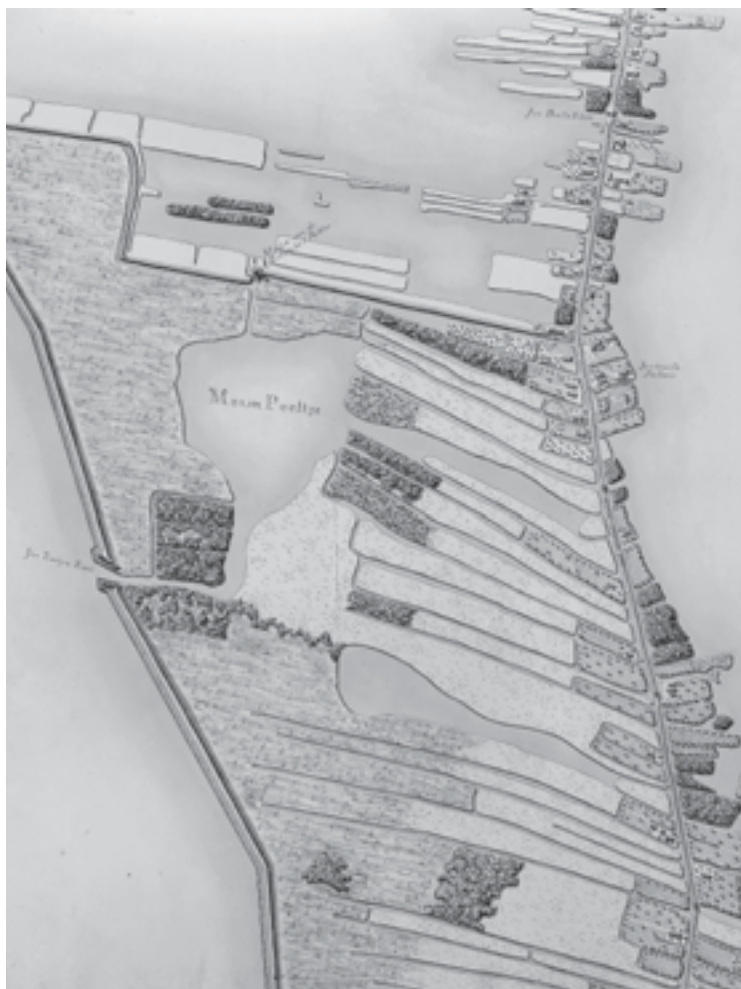
Intussen, ook al wilden de droogmakers de gevraagde jaarlijkse vergoeding van f1.015 per jaar (over de diverse berekeningen later meer) niet betalen, zij moesten toch voort. De concessie had bepaald dat de werkzaamheden dienden te beginnen vóór juni 1866 en de grond droog moest zijn in de zomer van 1869. De volgende wettelijke hindernis die zij moesten nemen was de vergunning die volgens het Rijnlandse reglement moest worden verleend voor het verbreken van de gemeenschap tussen de poel en de rest van de boezem. Maar, omdat het hoogheemraadschap deze bleef verbinden aan de schadevergoeding, weigerden de droogmakers haar aan te vragen. Zij betoogden dat volgens de concessie het recht op schadevergoeding pas achteraf moest worden vastgesteld en dat de concessie, immers afkomstig van het hoger gezag, stond boven de Rijnlandse bevoegdheid om vergunning te verlenen. Dus begonnen zij alvast met het leggen van een dijk rond het gebied van de droogmaking. Terwijl de ring om de poel zich ging sluiten, beraadden dijkgraaf en hoogheemraden zich koortsachtig op hun juridische positie. De geleerden, ook bij Binnenlandse Zaken en provincie, waren het er unaniem over eens dat Rijnlands bevoegdheid om zijn keur te handhaven onverkort prevaleerde boven de concessie en het grondwettelijk vastgelegde toezicht van de Kroon op de waterstaat. Toen de broers verder gingen en de ring werkelijk sloten, gaf Rijnland het bevel tot opruiming van 100 meter dijk, opdat de poel weer met de rest van de boezem verenigd zouden worden.

Ook de hogere machten, die zich wel realiseerden dat het conflict op het scherp van de snede zou worden uitgevochten, peinsden verder. De opvolger van Thorbecke, de conservatief Heemskerk, vroeg opnieuw aan Conrad wat nu toch een boezem was. Waren er misschien twee soorten, één gevormd door de natuur en één waarop een waterschap recht had? Conrad kon opnieuw alleen uitsluitel geven over de waterstaatkundige functies van de verschillende soorten boezems en stelde vast dat er eigenlijk alleen een feitelijk gebruik was van water als boezem.

Blijkbaar was de juridische titel van de functie niet eerder aan de orde geweest. Er moet hier worden herinnerd aan het feit dat deze kwestie ook niet uitgedebatteerd was in het geval van het Haarlemmermeer, ooit het belangrijkste deel van Rijnlands boezem. Toen de broers bij de provincies Noord-Holland en Zuid-Holland in beroep gingen om het bevel tot opruiming van dijkgraaf en hoogheemraden te vernietigen, werd dit geweigerd. De rechtsgrond van deze weigering was de autonome bevoegdheid van het hoogheemraadschap om verordeningen te maken en te handhaven. Knarsetandend gingen de broers door de knieën om hun onderneming niet in gevaar te brengen, vroegen '*vi coacta*'¹³ een vergunning aan en betaalden volgens de bekende voorwaarde in drie bankbiljetten van f300, een van f60 en van f25 en drie tientjes in klinkende munt. Zij behielden zich echter het recht voor om op deze voorwaarde later terug te komen.

Rijnland had dus een overwinning behaald, maar het bleek een schijnoverwinning. Om niet geheel begrijpelijkeredenen had het hoogheemraadschap niet de koninklijke weg bewandeld, door namelijk de onenigheid over de schadevergoeding pas na de droogmaking aan de Kroon voor te leggen, zoals de concessie had voorgeschreven. Gezien de discussies achter de coulissen, had het dan waarschijnlijk nog wel een kans gehad. Het had nu de fout begaan om de schadevergoeding te verbinden aan een vergunning. In deze tijd was het rijk bijzonder alert op constructies van lagere overheden om hun inkomsten te vermeerderen met sluipende belastingen in de vorm van heffingen, zoals leges en vergoedingen voor allerlei diensten. Het rijk zag dit als een misbruik van het recht om belastingen te heffen.¹⁴ Het besef dat

13 In hun boosheid waren de broers waarschijnlijk hun Latijnse grammatica vergeten en bedoelden zij *vi coacti*. Deze juridische term geeft aan dat er onder druk wordt gehandeld en men zich niet gebonden acht aan de gestelde voorwaarde.

Afb. 4. Detail van de kaart van A. Hanegraaff van de oevers van het Haarlemmermeer, 1820. Hierop de inmiddels verveende Oosteinderpoel met in het noordoosten de ook verveende Schinkelpolder. Bij de bocht in de oeverlijn rechtsonder stond later het stoomgemaal zoals ingetekend op de volgende kaart uit 1864. (Gekleurde pentekening, hoogheemraadschap van Rijnland atlas 30).

14 F.N. Sickenga, *Geschiedenis der Nederlandsche belastingen sedert het jaar 1810* (Utrecht 1883), 250; zie ook C.J.H. Schepel, *Waterschapswetgeving* (Groningen/Den Haag 1927).

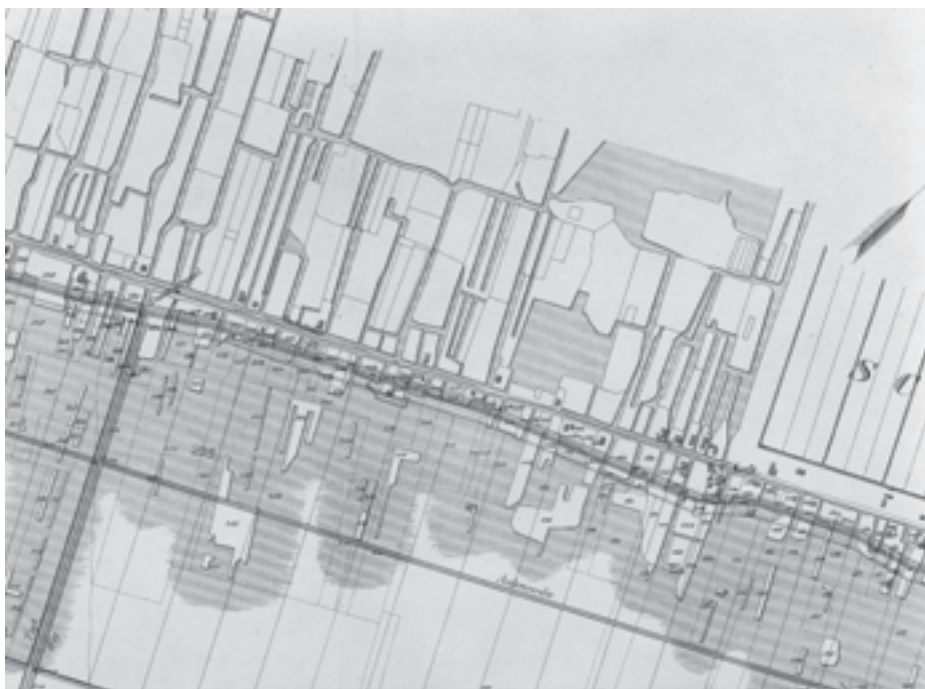
15 11 september 1867, vermoedelijk opnieuw van Van Tets, RANH archief provinciaal bestuur inv. nr 299.1.

16 De premisse van RvR was dat ook op land water verdampt. Du Celliëe Muller stelde vast dat zijn wonderlijke berekeningen in feite bewezen dat op land en water evenveel regen valt als op water en land.

er, keurbevoegdheid of niet, iets niet klopte in de Rijnlandse heffing daagde het eerst bij G.S. van Noord-Holland. Een aantekening naar aanleiding van de door Rutgers van Rozenburg gevraagde vernietiging van het bevel tot opruiming geeft de aarzeling weer: "Intusschen, ofschoon de zaak van Rijnland mij in zooverre niet geheel zuiver voorkomt dat het ten eerste zeer twijfelachtig is of er schade geleden wordt en dat ten tweede het opleggen eener retributie als voorwaarde eener vergunning min juist schijnt, geloof ik toch niet dat er termen zijn voor de gevraagde vernietiging."¹⁵ Dezelfde auteur roerde ook een ander zwak punt in de Rijnlandse positie aan, namelijk de kwestie van de omvang van de beweerdte schade. Dat brengt ons op een ander aspect van de affaire rond de Oosteinderpoelpolder: de kunst om de kosten van de stoombemaling voor delen van het gebied te kwantificeren.

Er was al heel wat afgerekend om de effecten van de droogmaking voor de bemaling te bepalen. Kros was in 1864 op meerkosten gekomen van maar liefst f40 per hectare. De financiële commissie van Rijnland had het in eerste instantie gehouden bij de f1,10 per hectare die ook het Lutkemeer was opgelegd. Maar de meerderheid had toen, getrouw aan het beginsel van een progressieve heffing om verdere droogmakingen te ontmoedigen de overhand gehad met de geëiste f1.015, ruim f1,70 per hectare. Rutgers van Rozenburg zelf was met eigen cijferwerk tot de conclusie gekomen dat door de droogmaking van de poel geen druppel water meer op de boezem zou worden gebracht en dus het bundergeld uit de nieuwe polder pure winst zou zijn voor het hoogheemraadschap. Zijn merkwaardige berekeningen werden niet serieus genomen.¹⁶ Du Celliëe Muller kreeg opdracht om nog eens te gaan rekenen en kwam met het nodige voorbehoud op een totaal som voor de polder van f450 per jaar. Een bedrag, tekende hij aan, dat ruimschoots werd vergoed door de bundergelden van de toekomstige ingelanden. In een helder betoog toonde hij aan dat de berekeningen van de beide kemphanen in ieder geval uitgingen van verkeerde premisses. Het probleem was dat de luttele jaren van ervaring met stoombemaling gecombineerd met het wisselende weer een onvoldoende beeld gaven om te berekenen in hoeverre men afhankelijk was van kunstmatige lozing. Uit de verschillende stukken blijkt overigens ook dat er nog weinig consensus bestond over de mate van verdamping van regenwater op land, een factor die natuurlijk de lozing beïnvloedde.

Stond Rijnland dus al wat zwak in zijn cijferwerk voor kunstmatige lozing, er was nog een andere belangrijke lacune die tijdens de droogmaking naar boven kwam. Na al het gesteggel om de vergunning was men met de broers overeengekomen dat tijdens het droogmalen van de poel niet verder gemalen mocht worden, wanneer het peil van de boezem 0,37 –AP had bereikt. Bij windstil vriesweer (de beste tijd om te peilen) werd een peilbout bij het gemaal van de polder geslagen en de nabijwonende boer Rinkel werd aangesteld om ervoor te waken dat de droogmakers geen overtreding begingen. Gezien de voorgeschiedenis zal het niet verwonderen dat er al snel ruzie uitbrak tussen de overijverige Rinkel, die te snel tot stoppen zou verordenen, en de trotse machinist van het hypermoderne centrifugaalgemaal. Toen beweerden de directeuren dat het Rijnlands peil te laag

Afb. 5. Detail van de kaart door H.P. Eskes, 1864, met het plan van droogmaking van J.W.H. Rutgers van Rozenburg. De Schinkelpolder in het noordoosten is inmiddels al droogge maakt. Duidelijk is te zien dat vooral aan de grens van de poel land was overgebleven. (Steendruk ingekleurd, hoogheemraadschap van Rijnland Kaartenverzameling B 1069).

was gesteld, omdat het Amsterdams Peil in werkelijkheid wel 10 centimeter hoger zou zijn. Eerst werd met ongeloof gereageerd op deze boude bewering, door Rijnland beschouwd als hun zoveelste chicane. Er werd zelfs (in verband met een eventueel proces) een geheime zitting van de Verenigde Vergadering aan gewijd. Men kwam echter tot de onthutsende conclusie dat de bewering van de directeuren voor een deel wel degelijk hout sneed en het Rijnlandse peil met 8 centimeter moest worden bijgesteld. Een nipte meerderheid van de vergadering besloot om, alleen al uit fatsoensoverwegingen, een onderzoek in te stellen. Dit kwam echter voorlopig niet van de grond, omdat de materie buitengewoon ingewikkeld bleek te zijn.¹⁷ Het siert dijkgraaf en hoogheemraden niet dat zij het onnodig vonden om de directeuren van de opzienbarende ontdekking op de hoogte te brengen, zoals in deze loopgravenoorlog wel meer dingen bestuurlijk niet door de beugel konden. Maar kort na het debat in de V.V. viel in april 1869 de poel gelukkig droog en werd het maalpeil een academische kwestie.

Bleef natuurlijk nog het geschil om de vergoeding. De broers waren tegen de weigering van G.S. in beroep gegaan bij de Kroon en op 19 maart 1868 werd de zaak bij Koninklijk Besluit beslecht.¹⁸ De Raad van State had een advies gegeven dat de volmondige instemming had van minister Heemskerk, zelf geen warme bewonderaar van het waterschapsbestel. De Raad volgde voor een deel de beschouwing van Rijnland en de beide provincies.¹⁹ Erkend werd dat de concessie niets kon verkorten aan de keurbevoegdheid van het hoogheemraadschap en het daaruit voortvloeiende recht om voorwaarden aan een vergunning te verbinden. Maar het was onrechtmatig, oordeelde de Raad, om onder het mom van schadevergoeding in feite een retributie – een vergoeding – voor een vergunning te eisen. Er werd een vergelijking getrokken met de gemeenten, die volgens een K.B. uit 1824 ook geen vergoeding voor vergunningen mochten vragen. Hierdoor zou de indruk kunnen worden gewekt dat een vergunning te koop was en dat streed met de beginselen van behoorlijk bestuur.

Het interessante van deze uitkomst is dat de toch niet voor één gat te vangen Rutgers van Rozenburg dit argument in zijn vele vertogen eigenlijk niet expliciet had gebruikt. Wel nam de Raad een ander door hem aangevoerd bezwaar over: Rijnland gaf in zijn reglement aan droogmakerijen vrijstelling van het halve bundergeld voor twintig jaar. Die bepaling was in 1858 na enige strijd (de provincie Noord-Holland was er niet voor) en juist op aandringen van het hoogheemraadschap zelf opgenomen. De ratio erachter was dat het droogmaken van verveende plassen

17 De kwestie van de verhouding tussen het Rijnlandse Peil en het Amsterdams Peil is te gecompliceerd om hier uit de doeken te doen. Vermeldenswaard is dat van het AP vier exemplaren van verschillende hoogte bleken te bestaan en dat het ook nog eens inofficieel in 1861 was verhoogd. In deze tijd bleek bovendien dat het Waterkantoor in Amsterdam, waar het AP werd bewaakt, 8 cm was gezakt: A. Waalewijn, 'Het Amsterdams Peil' In: id., *Drie eeuwen Normaal Amsterdams Peil* (Hoofddirectie van de Waterstaat nr 48 [1987]), 13-17.

18 Zie hiervoor Algemeen Rijksarchief 's-Gravenhage (ARA) archief Kabinet des Konings inv.nr 1718.

19 De Raad liet buiten beschouwing art. 625 van het Burgerlijk Wetboek (door Rutgers van Rozenburg wel aangehaald), dat het recht op vrij eigendom wordt beperkt in het geval dat dit strijdt met wetten, verordeningen of rechten van anderen. Maar die beperking mag weer niet zo ver gaan dat zij verlies van genot of gebruik veroorzaakt. Door jurisprudentie van de Hoge Raad zijn in de jaren hierna de grenzen van een en ander duidelijker geworden. Vergelijk G.J.C. Schilthuis, *Waterschapsrecht* (Alphen aan den Rijn 1947) 176.

moest worden bevorderd vanwege het voortdurende landverlies door afkalving van de oevers! De Raad nam de gelegenheid waar om de wordingsgeschiedenis van het artikel Rijnland nog eens fijntjes onder de neus te wrijven en betoogde dat de gevraagde schadevergoeding tegen dit deel van het reglement contraproductief werkte. Tenslotte werd de mening van Conrad aangehaald, die er op neerkwam dat Rijnlands gebruik van de Oosteinderpoel als boezem een toevallig gevolg was van de vervening van destijds en geenszins automatisch een recht inhield. In feite, stelde de Raad ook nog, werd natuurlijk de anterieure toestand van vóór de vervening hersteld. Een juridisch recht op boezem alleen gegrond op een langdurig gebruik bestond dus ook volgens de Raad van State eenvoudig niet.

Bij Rijnland was de verslagenheid groot over deze uitspraak. Men bleef zo overtuigd van het eigen gelijk dat er nog een lange brief van 24 pagina's aan de Koning werd geschreven met het verzoek om terug te komen op deze heilloze decisie. Staatsrechtelijk een ongewone stap, die dan ook tot een zeer pinnige reactie van de Raad van State leidde, toen de minister van Binnenlandse Zaken verplicht hierover advies vroeg: het kon toch niet de bedoeling zijn om de Raad te raadplegen over de al dan niet gegrondheid van een reeds genomen besluit!²⁰

Epiloog

Zoals boven al vermeld was de droogmaking van de Oosteinderpoel een van de geslaagde ondernemingen in haar soort, niet het minst vanwege haar waterstaatkundige kwaliteiten. De inspecteurs van waterstaat, die de nieuwe polder deugdelijk moesten bevinden alvorens de beloofde subsidies konden worden uitbetaald, waren heel tevreden. Eén volk dreigde nog. De directeuren werden jaren lang door de gemeente Aalsmeer onderhouden over de bagger in de vaarsloot bij het gemaal. Deze belemmerde de scheepvaart en was door zijn stank een gevaar voor de volksgezondheid. Rijnland werd er nog bij gehaald om dit akkefietje op te knappen, maar dat antwoordde vroom en opgelucht hier geen bevoegdheid te hebben omdat het ging om een scheepvaartbelang. En ook in deze zaak konden de directeuren een lange neus trekken. Want alras ontdekten de klagende ingelanden dat de bagger na de zomer goud waard werd in de vorm van een uitstekende meststof. Zo zagen de eigenaren tot hun voldoening dat de aanstootgevende bagger niet eens op hun kosten hoefde te worden opgeruimd, maar integendeel een veelgevraagd artikel werd.

Het K.B. van 19 maart 1868 had voorlopig verdere pogingen van Rijnland om belasting te heffen voor verkleining van de boezem in de kiem gesmoord. In de Verenigde Vergadering was trouwens nooit unanimitieit geweest over deze kwestie. Er was een partij, de meerderheid, die eigenlijk de boezem als doel op zichzelf beschouwde. Hij had, zei zij, van oudsher gestrekt om overtollig water te bergen, wanneer de lozing werd belet. Elke inpoldering werd derhalve beschouwd als een inbreuk op de rechten van de andere ingelanden, die het meerdere aan steenkool moesten betalen.²¹ Vanuit die redenering was de boezem een goed op zichzelf dat zoveel mogelijk moest worden beschermd. De andere partij daarentegen meende dat de boezem een middel was: hij diende voor het ontvangen en afvloeien van water. Daaruit sproot voor alle ingelanden een recht voort om de middelen te hebben die zij in het belang van lozing van hun eigen gebied meenden te moeten aanwenden. De laatste partij kreeg in de jaren tachtig van de 19de eeuw de overhand.²² De meeste droogmakerijen hadden toen hun beslag gehad, hoewel die van de Westeinderplas nog tot in de volgende eeuw Rijnland als een zwaard van Damocles boven het hoofd zou blijven hangen. Toch, al liet de lozing in natte tijden nog steeds te wensen over, echte problemen waren uitgebleven. Dat betekende overigens niet dat de vergoeding voor de verkleining van de boezem definitief passé was. Na de eerste wereldoorlog ontstond een nieuwe crisis op dit vlak, toen de steden zich uitbreidden. Nu werd het begrip droogmaking vervangen door demping, die veelal ging om kleinere oppervlakten, en kwam de vergoeding voor verkleining van de boezem opnieuw onder de aandacht. Dank zij jurisprudentie

20 Notulen 29 sept. 1868 en bijlagen, ARA archief Raad van State respectievelijk inv.nrs 572 en 774.

21 Dit gold met name ook voor de zogenaamde boezemlanden, grond die hoger lag dan het Rijnlandse peil en dus niet bemalen werd. Door onder meer de toenemende mechanisatie van de landbouw wilden steeds meer ingelanden de lager gelegen, drassige boezemlanden bemalen. Ook zij moesten daarvoor tot de uitspraak n.a.v. de Oosteinderpoel een vergoeding betalen.

22 V.V. 28 april 1882, 132-138.

was er meer begrip gekomen voor dit soort heffingen. Wel degelijk werd op den duur erkend dat demping – en impliciet dus ook droogmaking – in verband met de bemaling een schadepost voor een waterschap kon betekenen. Uiteindelijk werd deze financiële vergoeding ook wettelijk toegestaan.²³ Rijnland stortte zijn vergoedingen voor vergunningen voor demping in een Bemalingsfonds. Hieruit zou in 1936 een nieuw en krachtig gemaal mede worden bekostigd, het dieselgemaal in Gouda dat in één klap alle problemen met de boezem zou moeten oplossen.

Samenvatting

In de 19de eeuw kwamen veel droogmakerijen tot stand als gevolg van de bloei van de landbouw. Een aspect dat daarbij onderbelicht is gebleven zijn de gevolgen daarvan voor de waterhuishouding van het omringende gebied. De Oosteinderpoelpolder, drooggemaakt in 1866 door jhr J.W. Rutgers van Rozenburg, schiep problemen voor het hoogheemraadschap van Rijnland. Dit was door de droogmaking van het Haarlemmermeer 4/5 deel van zijn boezem kwijtgeraakt. Het probeerde barrières op te werpen voor verdere verkleining van de boezem door een schadevergoeding te eisen voor droogmaking. Deze werd verdedigd als een compensatie voor de hogere bemalingskosten. Er werd hierbij na elke nieuwe droogmaking een progressief tarief gehanteerd om dergelijke ondernemingen verder te ontmoedigen. Rijnland roeide daarmee tegen de stroom van de publieke en politieke opinie in, omdat droogmaking in de vigerende economische omstandigheden werd gezien als een onderneming van publiek nut. Het eiste voor droogmaking van de Oosteinderpoel, die een oppervlakte van bijna 500 ha had, een bijdrage van f1.015 per jaar. Voor droogmaking was een concessie van het rijk nodig, dat evenals de provincie Noord-Holland het hoogheemraadschap in zijn eis steunde. De concessie werd aan Rutgers van Rozenburg verleend met als clausule dat een eventuele schadevergoeding aan Rijnland later moest worden vastgesteld. Bij onenigheid zou het rijk hierover beslissen. Voor het droogmaken moest echter eerst een ringdijk om de poel worden gelegd, waardoor het water van de rest van Rijnlands boezem werd gescheiden. Hiervoor was een vergunning van het hoogheemraadschap nodig en dit wilde deze alleen verlenen, als de gevraagde vergoeding werd gegeven. Rutgers van Rozenburg ging hiertegen in beroep, nadat de Oosteinderpoel was drooggemaakt. De ingenieurs van Rijkswaterstaat moesten toegeven dat er eigenlijk geen juridisch recht op het gebruik van een water als boezem bestond, waardoor de Rijnlandse zaak zwakker kwam te staan. De Raad van State besliste uiteindelijk dat wat Rijnland eiste in feite een retributie was voor het verlenen van een vergunning en daarom als een vorm van onbehoorlijk bestuur onrechtmatig was. Het rijk was in deze tijd waakzaam, opdat niet plaatselijke overheden aan inkomsten probeerden te komen door het heffen van allerlei belastingen. In de 20ste eeuw echter werd door jurisprudentie het recht van een waterschap om wegens hogere bemalingskosten een schadevergoeding voor het verkleinen van de boezem wel erkend.